

ANITA GÖRANSSON

Fältet, strategierna och framtiden

*Hur ser andra fält
på forskningen om kön? Anita Göransson menar
att den möter ett växande intresse från det
etablerade forskarsamhället. Utifrån de två teoriutvecklings-
linjerna – den tvärvetenskapliga och den ämnesspecifika –
diskuterar hon hur forskningen bör organiseras
inför 90-talet.*

Forskningen om kön som social kategori och verklighetsstrukturerande princip har utvecklats mycket snabbt och rikhaltigt på senare år.¹ Könsdimensionen har visat sig innebära en förnyelse och öppnade möjligheter för forskningen. Den har gett upphov till ett nytt eget forskningsområde men leder också till ny kunskap om de flesta samhälleliga och kulturella företeelser. Det börjar stå klart för många att resultaten kan ha vittgående konsekvenser för det redan existerande vetandet och kanske också för hur vi ser på kunskap.

Det finns två teoriskapande utvecklingslinjer på det här området.² Den ena är den tvärvetenskapliga teoriutvecklingen eller med andra ord utvecklingen av vad som kallas *helhetsteori*. Den andra är den *ämnesspecifika* kunskapsutvecklingen. Helhetsteoriernas utveckling sker på två plan, det filosofiska/vetenskapsteoretiska och det mer konkreta samhällsteoretiska. Exempel på det förstnämnda är synen på kunskapens förhållande till verkligheten, frågan om den essentiella kontra den konstruerade kvinnligheten respektive manligheten, synen på det generella kontra det specifika, struktur – aktör, materialism – idealism osv. Sandra Harding och Joan Scott har betytt mycket för den diskussionen. Till de samhällsvetenskapliga frågorna hör diskussionen om patriarkatbegreppet och om könsrelationernas förhållande till andra sociala struktureringsprinciper, om produktion/reproduktion, privat/offentlig sfär osv.

Man skulle kunna avläsa en förändrad betoning i debatten redan genom att betrakta

hur kön setts som struktur, system, diskurs, metafor... Från en strukturanalytisk utgångspunkt har man gått över ett mer artikulerat aktörsperspektiv till mentalitetsstudier och en psykoanalytiskt inspirerad syn på hur *skilnad* av språket konstrueras i betydelseskapande och hierarkiserad symbolisk ordning.

Även om det tidigt poängterades att kön är ett relationellt begrepp, så dominerade i början den kompletterande ambitionen. Det gällde att fylla luckor och bedriva ideologikritik, att studera problem och tidigare resultat som man sade »ur kvinnoperspektiv» eller som kvinnoforskning (women's studies). Även om mycket återstår att göra i det avseendet, så visade det sig snart nog att den nya infallsvinkeln ledde till att man måste ifrågasätta centrala begrepp och tysta antaganden, som fanns sedan tidigare – dvs det som Pierre Bourdieu kallat *doxa*. Men det har skett i varierande grad.

Inom kvinnoforskningen i sociologin användes på 1970-talet ofta ett hermenutiskt synsätt. I litteraturvetenskapen fanns samtidigt en litteratursociologisk betoning. I historia dominerade den kompletterande ambitionen; därav termen kvinnohistoria som en vetet hänger med genom att den fick ge namn åt en professur i Göteborg. Kvinnors försörjningsproblem, ägande och arbetssituation har från början varit centrala områden i den historiska och ekonomisk-historiska forskningen.

Socialhistoriska studier har gjorts, även Foucault-inspirerade studier av marginalisering som indikator på synen på normalt och

avvikande. I forskningen om teknisk förändring och arbetsorganisation har feminiseringen och maskuliniseringen av yrken och arbetsuppgifter särskilt studerats, dvs könsarbetsdelningen och dess förändringar. Problem som studerats har varit kvalifikationsbegreppet, värderingen av arbetsuppgifter, förhållandet till teknik och kontroll, professionalisering, konkurrensbegränsning och könsprägling av arbetsuppgifter. När teori-bildningen utvecklats, har anspråken på att påverka etablerade uppfattningar vuxit. Traditionell periodisering i historien har ifrågasatts liksom det evolutionistiska synsättet.

Kön har betraktats som ett socialt och kulturellt skapat begrepp och det har styrkts genom att man påvisat variationer och förändring över tid och mellan samhällen, klasser och kulturer. Vi har också vänt på problematiken och betraktat kön som en kategori som i sin tur påverkar samhällen, kulturer och klasser och deras förändring. Vi står ännu i början av detta projekt, men en del resultat börjar komma. Gemensamma mönster börjar framträda på en samhällsvetenskaplig nivå.

I mötet mellan olika vetenskaper har kunskapen om könsrelationerna kunnat växa och utvecklats. Vi har lärt av varandra men kanske framför allt kunnat se vad som är gemensamma mönster och vad som är ämnesspecifika problem. Det har skett en fördjupning inom varje ämne, som har lett till en stark och dynamisk kunskapsutveckling inom en rad ämnen.

Hela tiden har det funnits vad man skulle kunna kalla för ett dialektiskt förhållande mellan ämnen och helhetsteori (tvärvetenskap), såtillvida att kunskapen och impulserna kontinuerligt rör sig mellan de båda fälten. Det man lär sig i mötet med andra ämnen tar man med sig tillbaka till sitt eget ämne. Och den tvärvetenskapliga kunskapen – som ju uppstår just i mötet mellan ämnen – växer.

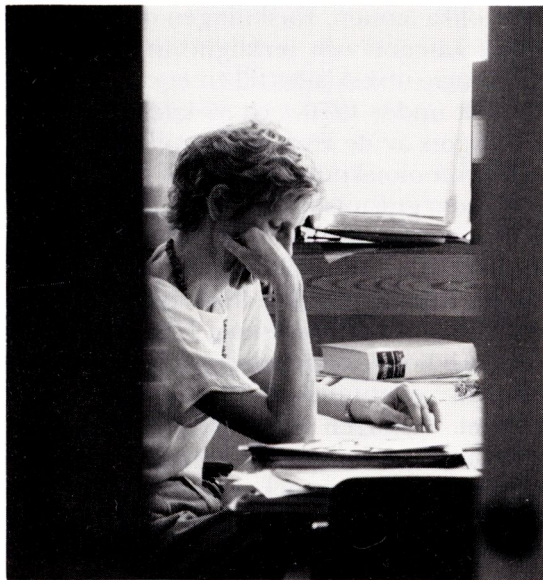
Fältets organisation

Den helhetsteoretiska och småningom även kunskapsteoretiska diskussionen har förutsatt att det fanns mötesplatser för forskare

från olika ämnen. Forskningen om kön som social kategori och verklighetsstrukturerande princip utvecklades till ett eget vetenskapligt fält under 1970- och 80-talen. En viktig del utgörs av de Fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, som vuxit fram underifrån som gräsrotsorganisationer. Namnet är tidstypiskt för den fas då de bildades i slutet av 1970-talet. Det dubbla syftet bakom dem var att främja kvinnliga forskares villkor och att främja kvinnoforskning. UHÄ (Universitets- och högskoleämbetet) gav snart nog anslag till verksamheten över sin forskningsbudget. Anslagen har successivt ökat och kombineras numera med anslag av varierande storlek från respektive universitet eller högskola. I samband med att UHÄs forskningsanslag började finansiera verksamheten (i det uttryckliga syftet att främja kvinnoforskning) organiserades den på finansiärens begäran i projektform. Dessa projekt förlades till olika institutioner eller arbetsenheter, olika på olika orter. I Lund förlades det till Forskningspolitiska institutet och i Umeå till Forum för tvärvetenskap, i Stockholm till Pedagogiska institutionen och i Göteborg till Historiska institutionen. Men detta är nu historia. Ty Fora har under 1980-talet successivt integrerats fastare inom universitetsstrukturen genom att utvecklas till egna arbetsenheter eller inrättningar – med olika profiler på olika orter beroende på vilken typ av tjänster och verksamhet som prioriterats.

År 1980 började *Kvinnovetenskaplig tidskrift* utkomma som Nordens första specialtidskrift för denna forskningsinriktning. Den stöds av anslag från Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Kulturrådet och UHÄ.

Seminarier och konferenser har hållits – somliga hålls regelbundet och har därmed kommit att utgöra en stomme till ett nätverk, främst ämnesvis (t ex teologi, medeltidshistoria, historia, ekonomi, medicin m m), även på nordisk eller internationell basis. Kurser ges både vid Forum-enheterna och vid olika ämnesinstitutioner. Särskilt de kurser som ges vid institutionerna har dock varit sporadiskt förekommande. Den kontinuitet som finns i undervisningen på detta område står Forum-enheterna för helt och hållet.

Stockholms Universitetsbibliotek. Foto: Per Bergström.

Men den finns dessutom endast på några orter.

Eftersom forskarna är spridda över ämnen och orter och eftersom forskningsmiljöerna och Fora har olika profil och olika möjligheter på olika orter, så har det nationella samarbetet stor betydelse liksom det internationella. Som ett ungt forskningsområde är vi beroende av kontakter utåt och med varandra. Utvecklingen har samtidigt ändrat förutsättningarna för arbetet och vi ser nu en rad möjligheter och problem, som varit svåra att förutse från början. När det första Forum startade i Lund hösten 1978 fanns det två syften bakom organiseringen. Det gällde att främja kvinnliga forskares villkor och kvinnoforskning, som det då kallades. Den kvinnofackliga aspekten var alltså viktig från början. Lagen om jämställdhet i arbetslivet och inrättandet av Jämställdhetsombudsmannen har senare tillkommit för att tillgodose denna aspekt, och jämställdhetskommittéerna vid universiteten, som fanns redan på 1970-talet, är inte minst genom sin fackliga kompetens också väl ägnade för denna uppgift.

När Fora integrerades fastare i universitetsstrukturen har detta skett på olika sätt vid olika universitet och högskolor. Som arbets-

enhet eller inrättning lyder Forum direkt under respektive universitetsstyrelse och vanligen är det fakulteterna som föreslår styrelseledamöterna, som mestadels inte är engagerade eller insatta i fältet som sådant. Detta tycks t ex i Lund rentav vara en princip, eftersom Forum där betraktas som en sorts serviceorgan för övriga institutioner, vilka därför tycks ses som de direkta intressenterna i verksamheten – i stället för forskarna på området eller lärare och studenter vid kurserna.

Det kan vara fördelaktigt att ha en styrelse av personer, som företrädesvis är verksamma på andra fält, särskilt i ett inledningsskede då den nya enheten är beroende av andras välvilja. Men det kan också innebära problem. Dessa problem torde växa i takt med den vetenskapliga utvecklingen inom området och måste förr eller senare lösas om inte enheten ska komma oåterkalleligt efter övriga universitets Fora och få en annan och underordnad funktion i jämförelse med dem.

Traditionen i Umeå skilde sig från början från övriga Fora genom att här saknades en kvinnofacklig organisering. När Fora grundades på andra orter fanns i Umeå däremot redan ett informellt seminarium av forskare från olika ämnen. För att få del i UHÄ-medlen fick man i stället organisera Forum-föreningen i efterskott. Jag tror att den starka inriktningen på tvärvetenskaplig diskussion och forskarseminarier har betytt mycket för framväxten av den bredd, som utmärker kvinnoforskningen i Umeå. Samtidigt har universitetsområdets utformning som campus underlättat den dagliga kontakten mellan forskare från olika ämnen och bidragit till att skapa en rätt samlad miljö.

Jag tycker att de senaste årens starka utveckling av forskningen har visat att Umeås Forum organisatoriskt har en fördel på grund av denna tradition. Vår styrelse föreslås av arbetsenhetens medlemmar och består i princip av det stora lärarlag, som i många år arbetat med att ge och utveckla en grundkurs med många ämnen inblandade. Styrelsemedlemmarna är alltså direkt involverade i enhetens verksamhet och nästan samtliga är aktiva forskare inom området. I ett läge då forskningsfronten snabbt förflyttar sig och både undervisning och informa-

tion utåt är beroende av ett starkt och nära samband med forskningen, så har vi närmast möjliga förhållande – personalunion! – mellan dessa grenar av verksamheten. Lärarlaget består av 16 kvinnor men undergår just nu förnygring i viss mån genom att några nya ersätter några erfarna i vissa moment nästa år.

Organisering underifrån

Forskartjänster finns vid samtliga större universitet utom i Lund. I Lund, Stockholm, Göteborg och Uppsala lever en förening kvar utanför universitetet vid sidan av den nya enheten. Där är forskarna anslutna. I Lund och Stockholm bedriver föreningarna verksamhet i form av seminarier, gästföreläsningar och opinionsbildning, vilket vid övriga orter vilar helt på enheterna. Risken är att ett Forum som saknar forskarkompetens på fältet kommer i bakvatten, i synnerhet om man har en styrelse, som inte kan kompensera för den. För att kunna delta på lika villkor i den tvärvetenskapliga diskussionen, i gemensam utveckling av kurser, ledande av högre seminarier och workshops med gästföreläsare osv, krävs åtminstone en forskartjänst vid varje Forum. Dessutom skulle styrelsen ifråga förstärkas ämnesmässigt genom en sådan.

Man kan alltså säga att vi i Sverige till skillnad från övriga Norden har haft en organisering underifrån. Och det är också underifrån som man organiserat de tjänster som finns vid Fora, även om de finansieras uppifrån. Totalt delar f n 31 personer på de tjänster som finns vid Fora förutom 6 personer med lönebidragsanställning. Men i genomsnitt räcker tjänsterna endast till en halv tjänst per person.

Förutom rådstjänsterna finns följande forskningsresurser på kvinnovetenskapligt fält i Sverige – vid Fora eller olika ämnesinstitutioner:

Uppsala har två docenttjänster, varav den ena finansieras av humanistiska fakulteten och delas med litteraturvetenskapliga institutionen. Stockholm har en halv docenttjänst, Umeå en forskarassistenttjänst (delad på två personer), Göteborg ett halvt lektorat som inkluderar forskning.³ I Göteborg finns som

bekant en professur och en forskarassistenttjänst i kvinnohistoria, båda förlagda till historiska institutionen. Och i Umeå har just inrättats en forskarassistenttjänst i kvinnovetenskap vid humanistiska fakulteten.

Även från forskningsrådets sida har man byggt ut forskningsfältet. I slutet av 1970-talet och början av 1980-talet fanns en s k områdesgrupp för jämställdhetsforskning vid Riksbankens jubileumsfond med syfte att bevaka att området prioriterades vad gäller anslag. Seminarier och konferenser organiserades också. Vid HSFR fanns en s k programkommitté för främjande av kvinnoforskning i samma syfte, som avslutade sin verksamhet med att föreslå inrättandet av de örönmärkta tjänster, vilka utlystes i mitten av 1980-talet. Förutom fem tjänster i jämställdhetsforskning finns vid HSFR en forskartjänst i ekonomisk historia med inriktning på kvinnors villkor och en doktorandtjänst med inriktning på kinesisk kvinnolitteratur.

Till fältet kan också räknas inrättandet av Delegationen för jämställdhetsforskning (Jämfo) som sektorsorgan knutet till regeringskansliet och numera förlagt till Civildepartementet. Det består av ett kansli med en politiskt tillsatt ordförande och en rådgivande samling företrädare från olika politiska partier och från forskarsamhället. Det är ett politiskt organ som fungerar som remissinstans för ansökningar om forskningsmedel hos departementet men saknar egen förfoganderätt över medel. Syftet med verksamheten är att främja kontakter mellan forskare och avnämare och att främja jämställdhetsforskning. Det sker främst genom att seminarier och konferenser anordnas, rapportserier utges osv.

Ofta har ansatserna uppifrån präglats av den politiska ambitionen att främja jämställdheten mellan kvinnor och män, vilket gett upphov till termen jämställdhetsforskning – ett begrepp som är kontroversiellt och unikt för Sverige. Forskarna har själva brukat använda termen kvinnoforskning, vilken dock länge varit lite oegentlig, eftersom den ursprungligen härrör från den kompletterande inriktningen, även om den med tiden kommit att omfatta hela fältet. Av samma skäl som vi slutade tala om patriarkat och val-

de könssystem, socialt könssystem eller köns-maktssystem (sex/gender system) som en övergripande term, uttrycks det principiella och det relationella bättre i en term som kön, socialt kön eller genus. I engelskan har man senare övergett den biologiska aspekten (sex) helt och talar om »gender system», något som sökt ett svensk uttryck i termen genus-system. I den nordiska diskussionen har termen könssystem förespråkats just för att den inte särskiljer biologiskt, socialt, kulturellt och symboliskt. Man menar att då även sexualiteten och det biologiska är socialt bestämt – varför ska det då över huvud taget särskiljas? Så tycks vi vara tillbaka där vi började – fast med motsatta förtecken: förut sågs det sociala som biologiskt – nu är det biologiska socialt. Terminologicirkeln är sluten.

Men oavsett terminologi tycks det länge ha varit obekant utanför fältet vad inriktningen gäller. Däremot finns stor enighet inom fältet om grundläggande utgångspunkter, samtidigt som diskussionen är livaktig och det finns olika åsikter och synsätt.

Fältets gränser och innehåll – ett praktikfall

Hur ser man då från andra fält på denna typ av forskning? Är det ett eget fält? Är det ett subfält under något annat ämne? Vad konstituerar den specifika kompetensen inom fältet? Finns det en egen doxa, en egen teori-bildning?

I samband med att tjänster i jämställdhetsforskning eller kvinnoforskning utlysts, har forskarsamhället tvingats ta ställning till inriktningens status. I mitten av 1980-talet, dvs 15-20 år av teoriutveckling inom forskningsområdet, utlystes som nämnts vid HSFR fem docenttjänster i jämställdhetsforskning med inriktning på olika vetenskaper. Inte mindre än 42 personer ansökte, varav 19 till tjänsten med beteendevetenskaplig inriktning, fem till ekonomisk inriktning, åtta till estetisk inriktning, fem till stats- eller rättsvetenskaplig inriktning och fem till religionsvetenskaplig inriktning.

Sakkunnigutlåtandena till dessa är i Sverige offentligt material, och de är så pass många att det går att gruppera dem och att diskutera dem utan att det behöver bli en persondis-

kussion. Resultatet tycker jag är intressant, inte minst för att de linjer som kan urskiljas är desamma som senare skulle återkomma bl a i samband med striden om professuren i kvinnohistoria i Göteborg häromåret.

Vid rangordningen av de sökande ställdes sakkunniga inför dilemmat att bedöma förhållandet mellan allmän och specifik kompetens – eller med andra ord: jämställdhetsforskningens gränser, ställning i förhållande till de etablerade ämnena och dess doxa i förhållande till dessa ämnens doxa.

Men allra först måste de sakkunniga definiera begreppet jämställdhetsforskning. Några kriterier för bedömningen gavs inte i instruktionerna från HSFR. De sakkunniga uppmanades dock att uppge vilka kriterier de använt. Och dessa redogörelser är intressant läsning. I tjänstebeskrivningen stod att tjänsterna syftade till att främja jämställdhetsforskning, vilket många tog fasta på. Det föranledde dels en rad olika definitioner av begreppet jämställdhetsforskning, dels att det av många sakkunniga tolkades som att tidigare sådan *främjande* verksamhet borde vara meriterande. Särskilt gällde detta uppbyggandet av en forskningsmiljö inom fältet. Det kan tolkas som ett erkännande av den sociala forskningsmiljöns betydelse, ja, kanske rentav den sociala konstruktionen av vetenskapen. Det är något som från början varit en viktig utgångspunkt för kvinnoforskningen och forskningen om könsrelationerna.

Definitionsfrågan: fältets gränser

Flera sakkunniga hade uppenbara svårigheter att tolka begreppet jämställdhetsforskning. Olika personer definierade det uttryckligen på olika sätt. Ett par norska sakkunniga behandlade det med tydlig ironi. De flesta sakkunniga identifierade det med kvinnoforskning eller forskning ur kvinnoperspektiv – något som i sin tur inte närmare definierades men tydligen ansågs mer bekant. Några satte det naturligt nog i samband med ett politiskt jämställdhetsmål och såg det alltså som en sorts normativ forskning. Någon ansåg det nödvändigt att forskningen i fråga gällde kvinnor, alltså inte kön som strukture-

ringsprincip eller relationell forskning utan kompletterande.

Kompetensfrågan: fältets betydelse

Hur skulle nu den specifika kompetensen bedömas i jämförelse med den generella ämneskompetensen?

En sakkunnig satte helt framt som minimikrav för kompetens inom fältet att produktionen *inom fältet* till omfånget skulle motsvara en doktorsavhandling (dvs det som formellt gäller för docentkompetens på ett område). Inriktningen skulle gälla relationen män/kvinnor och samtidigt anknyta till gällande paradigmer inom vetenskapen i fråga. En ren uppdelning av data efter könsvariabeln ansågs inte tillräckligt för att produkten skulle kvalificera sig som jämställdhetsforskning, om inte resultaten av denna uppdelning problematiserats. Konsekvent bedömde sedan denna sakkunniga huruvida de sökande hade kompetens i *jämställdhetsforskning* med den specificerade ämnesinriktningen, dvs efter tjänstens rubricering.

De flesta andra sakkunniga gjorde precis tvärtom: de skilde mellan generell och specifik kompetens. De bedömde först den generella docentkompetensen, därpå – oftast med klart minskad ambitionsnivå – kompetensen inom fältet. Endast i något enstaka fall blev en och samma sökande bedömd som både generellt och specifikt mest kompetent.

Osäkerhet gällde dels om vilken betydelse forskning inom fältet skulle tillmätas jämfört med forskning utanför, dels vad gäller definitionen av fältet och dess gränser. Ytterligare ett problem var att bedöma betydelsen av den sökandes tidigare verksamhet för att främja fältets uppbyggnad som sådant (handledning, undervisning, kontaktnät osv). Denna aspekt fick stor betydelse i några fall men förbigicks helt i andra.

Inför dessa osäkerhetsmoment hade de sakkunniga valt helt olika strategier.

1. Att prioritera generell kompetens.

En genomgång av sakkunnigutlåtandena visar att de flesta prioriterat allmän kompetens då tvekan uppstått. De flesta sak-

kunniga hade bedömt allmän (formell) kompetens först, därpå hade man bedömt kompetensen beträffande tjänstens ämnesinnehåll men med underordnad betydelse. För någon var den större generella produktionen avgörande, då den specifika kompetensen ansågs lika.

2. Att prioritera specifik kompetens.

Några hade tvärtom satt den specifika kompetensen främst och först därefter bedömt den allmänna. Det gällde i synnerhet de norska sakkunniga, vilka förefaller påfallande väl insatta i kvinnoforskningens teoribildning i jämförelse med de övriga. Någon nämnde särskilt som bedömningskriterium »medvetenhet om svårigheterna att integrera kvinnoperspektivet i den etablerade samhällsforskningen och aktivt deltagande för att främja kvinnoforskningen inom den etablerade miljön».

3. Att undvika att ta ställning.

I något fall hade utlåtandet om den sökandes allmänna kompetens formulerats så att den sades gälla *områden av relevans* för jämställdhetsforskning – utan att det hävdades att den sökandes forskning gällt fältet som sådant. Härigenom blev den generella kompetensen lika fullt utslagsgivande. Någon annan lämnade helt enkelt frågan om rangordning öppen och gav två alternativ: en person för den händelse HSFR ville betona generell kompetens och en annan för den händelse den specifika kompetensen skulle vara avgörande.

Både problemen med gränsdragningar mellan fälten och med ambitionsgraden i bedömningen av vad som ska anses vara kvinnoforskning/jämställdhetsforskning torde bero på osäkerhet om fältets utbredning och karaktär och i de flesta fall en bristande kännedom om doxa, som bidrog till att försvåra bedömningen av de sökandes kompetens. I några fall utbröt diskussion i skrivelseform om vad fältet borde innefatta och om relevansen av kunskapen om doxa. Även betydelsen av annan verksamhet inom fältet än den di-

rekt vetenskapliga diskuterades. Vilken betydelse skulle det tillmätas att den sökande varit aktiv när det gällde att bygga upp fältet som sådant? Vilken betydelse skulle det tillmätas att hon kände till teoribildningen? Det var fler som behandlade den förstnämnda frågan, troligen på grund av att tjänstebeskrivningens formulering bidrog till det. Men man tillmätte det helt olika betydelse. Den andra – och i de flesta jämställdhets/kvinnoforskarens ögon säkerligen centrala – frågan togs upp endast i ett par fall. Där påpekades att sökandena i fråga var väl insatta i »kvinnoforskningens teoretiska och metodologiska utveckling». I båda dessa fall var det emellertid någon annan som bedömdes som generellt mer kompetent.⁴

Flera sakkunniga betonade nyskapandet, kreativiteten och originaliteten, särskilt i problemformulering och teoretiska utgångspunkter, i de ansatser, som yngre och/eller inte lika väl generellt meriterade forskare hade men som i regel bedömdes som mindre relevant för tjänsten än den större produktionen hos en mer konventionell forskare.

Vidare tillmättes det framlagda forskningsprogrammet ofta stor betydelse och fick i flera fall avgörande betydelse när det gällde att bedöma hur pass seriöst den sökandes intresse för jämställdhets/kvinnoforskning var. Anmärkningsvärt tycker jag är att så många sökande inte hade utarbetat något sådant program över huvud taget trots att det skulle ingå i ansökan. Vittnar det om att somliga sökande inte kände till inriktningen ens så pass att man visste vilka forskningsproblem som är viktiga? Eller ansökte man inte på allvar?

Utfallet

Varken i direktiven till de sakkunniga eller i den slutgiltiga rangordningen fanns alltså någon definition av forskningsinriktningen. När det gäller de slutliga tillsättningarna är det svårt att upptäcka någon enhetlig linje härvidlag. Resultatet som helhet var att de nya tjänsterna i huvudsak gick till etablerade forskare, som tidigare främst forskat inom andra fält men som nu stimulerades att på allvar börja med kvinnoforskning. Ingen av

de forskare som fick tjänsterna hade disputerat inom kvinno/jämställdhetsforskningsfältet oavsett hur detta definieras. Alla hade emellertid producerat artiklar eller uppsatser, som kunde räknas dit. Det fanns dock flera *sökande* som disputerat inom fältet och även förhållit sig till dess doxa. Fyra personer bedömdes uttryckligen som pionjärer inom kvinnoforskningsfältet. Men ingen av dem tilläts hävda sig mot generellt mer meriterade personer.

Syftet med tjänsterna måste alltså ha varit att försöka rekrytera nya, väl allmänkompetenta forskare till jämställdhets/kvinnoforskningens fält. Det blev i varje fall den huvudsakliga effekten.

Erfarenhet inom forskningsfältet i fråga var inte något som a priori belönades. Delvis torde det ha berott på de sakkunnigas – och forskarsamhällets – bristande kännedom om forskningsinriktningens teoribildning och doxa, delvis och främst på att den formella meriteringen inom det andra fältet (som betraktades som överordnat eftersom kvinnoforskningsfältet inte kunde bedömas) bedömdes som avgörande. Här bör också påpekas att tjänsternas tvärvetenskapliga karaktär måste ha försvårat de sakkunnigas arbete, eftersom de tvingades ta ställning till och jämföra forskare från flera olika ämnen, som sökte en och samma tjänst.

Det är inte min avsikt att värdera utlåtandena. Det intressanta är att vetenskaplig kompetens (som förvisso är ett socialt konstruerat begrepp) bedömts ur ett annat fält än det för tjänsterna i fråga aktuella. Det torde vara högst tre av de sakkunniga, som själva kan sägas ha arbetat inom kvinno/jämställdhetsforskningsfältet. Jag kan inte bedöma hur pass vanligt ett sådant förfaringssätt är när det gäller andra forskningsinriktningar. Möjligen är det nödvändigt under ett uppbyggnadsskede.

I mitten av 1980-talet var de flesta forskare inom detta fält fortfarande yngre och/eller mindre etablerade än dem som fick dessa tjänster. Utfallet hade sannolikt blivit ett annat om tjänsterna inrättats på forskarassistentnivå – något som diskuterades men inte gick igenom trots aktioner från SDFRs sida. Dessutom var kännedomen om teoribild-

ning och tidigare forskning inom området liten i det övriga forskarsamhället.

Undersökningar hade dessutom visat att det fanns varierande grader av motstånd mot denna typ av forskning i den etablerade forskarvärlden.⁵

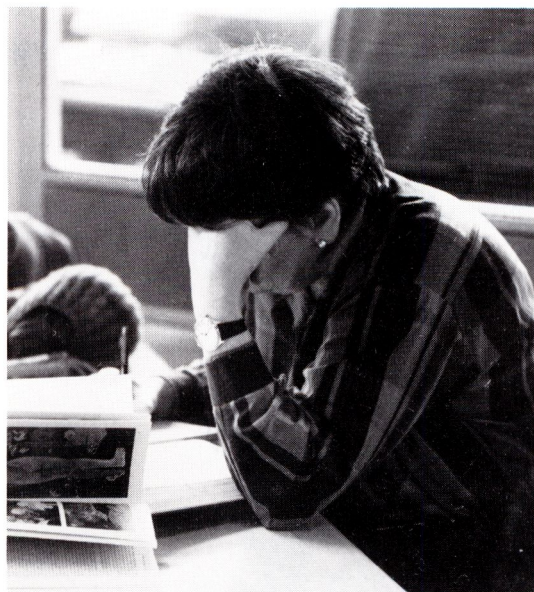
Inför 1990-talet – integration på gång?

Sedan dessa tjänster inrättades har dock mycket hänt, i synnerhet de två senaste åren. Det verkar på senare tid ha blivit en större öppenhet och ett större intresse i forskarsamhället för forskning om könsrelationerna. Det gäller både Sverige och andra länder. Stor betydelse har det förmodligen haft att en rad avhandlingar lagts fram i olika ämnen, som alla behandlat könsrelationer på något sätt. Och många fler är på väg under de närmaste åren.

Det är också påfallande att ett växande antal internationellt etablerade forskare börjat upptäcka potentialen i denna problematik. På annan plats i detta tidskriftsnummer framgår att det bl a gäller amerikanska litteraturvetare. Andra exempel gäller den australiensiska statsvetaren Carole Pateman, som förra året innehade Kerstin Hesselgren-professuren i Sverige, och den amerikanska sociologen Theda Skocpol, som beskriver sin läroprocess så här:

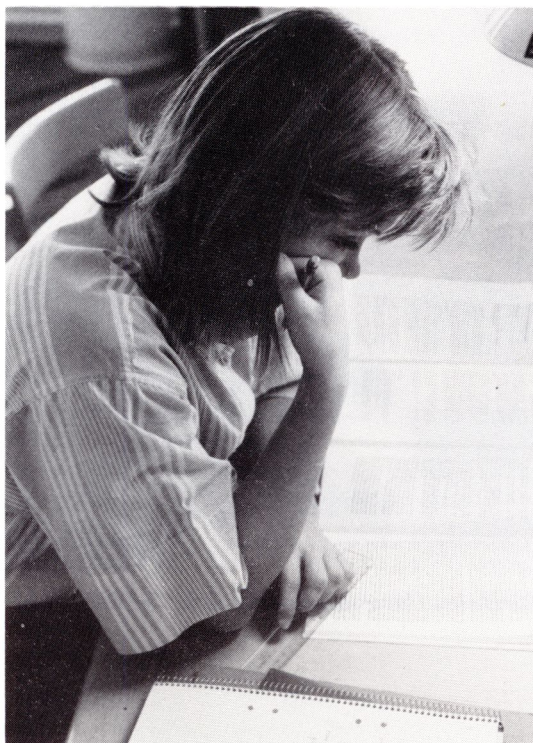
»Det centrala temat för min sociologiska forskning har alltid varit *staten*. Jag har gjort komparativa historiska studier av olika slags samhällsförändring på makronivå – särskilt revolutioner och uppkomsten av de moderna välfärdsstaterna – i syfte att utforska de sätt på vilka staterna som organisationer och institutioner självständigt påverkar politiska konflikter och dess utfall. Det har varit min variant på 60-talsgenerationens forskningsteman, mitt sätt att handskas med dominans- och konfliktfrågorna. Och jag har aldrig velat skriva om »kvinnofrågor», såvida de inte verkade vara av direkt relevans för mina primära forskningsintressen.

På senare år har jag dock börjat förstå att kvinnorörelserna och könsrelationerna faktiskt är centrala för skapandet av de moderna välfärdsstaterna och särskilt avgörande för de första faserna av modern socialpolitik i USA på 1900-talet. Det är kanske inte förvånande att min tid vid universitetet i Chicago sammanföll

Stockholms Universitetsbibliotek. Foto: Per Bergström.

med forskning om tidsmässiga och geografiska variationer inom USA, även om jag behållit ett nationellt perspektiv. Denna intensiva granskning av Amerikas förflutna har slutligen fört mig till könsproblematiken. Medan många kvinnoforskare (»women's studies scholars») i sociologi, statsvetenskap och socialhistoria börjar göra medvetna försök att skriva om könsrelationerna i förhållande till samhällets politiska och ekonomiska processer, så har jag från andra hållet börjat upptäcka de många sätt på vilka »att sätta in staten igen» också innebär att placera könsidentiteter och könsförhållanden på en central plats. De nya insikter som jag vunnit på detta har gett mig mer intellektuell stimulans än något annat sedan jag upptäckte kärnidéerna till min första bok. - - - Jag är fortfarande en sociolog från 1960-talet, som tycker om att tänka mycket stort och kritiskt, och mina tidiga år i Mellanvästern gjorde tillsammans med mina rötter där att det var en tidsfråga när jag skulle försöka applicera detta intresse på förståelsen av vårt eget land. Men utvecklingen av mitt aktuella projekt avspeglar också den utsträckning i vilken jag som vuxen kvinna har blivit alltmer feministisk i mitt tänkande – och inte endast på det personliga planet. För analysen av könsrelationerna har en central plats i detta projekt vid sidan av analysen av statens uppkomst och av ras- och klasspolitiken.»⁶

Stockholms Universitetsbibliotek. Foto: Per Bergström.

Kanske inverkadé det också átt hon efter att parallellt med sin man ha gjort en rak karriär mötte motstånd när det gállde átt fá en fast tjänst (senior tenure) vid Harvard, vilket lyckades först efter överklagande och fortfarande påverkar hennes arbetssituation.⁷

Ämnesutvecklingen

Man kan alltså tala om en egen doxa och ett eget fált för forskningen om könsrelationernas betydelse. Men det finns också en integrering i olika ämnen, som framgår särskilt av avhandlingar som lagts fram men också andra arbeten. Jag tror átt den ämnesmässiga utvecklingen är mest angelägen just nu. Helhetsteorin kan inte utvecklas utan mer ämnesspecifik kunskap. Men utvecklingen av forskningsområdet är ojämn och skiljer sig mellan ämnen. I mitten av 1980-talet var oförståelsen stor inför den nya teoribildningen; sakkunnigutlåtandena ovan visar átt kun-

skapen om den inte nått ut i olika ämnen. Några år senare har förståelsen och intresset ökat, både i andra länder och i Sverige. Men fortfarande varierar det mycket mellan ämnen.

I Sverige finns den längsta traditionen inom historieämnena, sociologi och litteraturvetenskap. Där fanns tidigt internationellt kända forskare. Och utlandet såg med särskilt intresse på hur välfärdssamhället Sverige löste dessa forskningsfrågor såväl som de politiska problemen med kvinnors underordning.

Om vi ser på utvecklingen under senare år, så tycks historieämnena och litteraturvetenskapen ha utvecklats snabbt. En viktig orsak till det tror jag är átt det inom dessa ämnen finns livaktiga nätverk eller miljöer, där grupper av forskare träffas informellt och arbetar gemensamt. I Uppsala finns ett seminarium vid ekonomisk-historiska institutionen och ett vid historiska institutionen. I Umeå finns ett seminarium med deltagare från idéhistoria, etnologi, historia och ekonomisk historia. Det kan i höst formaliseras i och med átt humanistiska fakulteten just inrättat en forskarassistenttjänst med inriktning på kvinnovetenskap, vilken tillsatts med en historiker och tilldelats medel till ett seminarium. Det nordiska nätverket har formaliserats genom de vart tredje år återkommande nordiska kvinnohistorikermötena. Även övriga internationella kontakter är intensiva i historieämnena och litteraturvetenskapen. Seminarier och konferenser finns även bland ekonomer, antropologer och teologer. Men den största betydelsen har säkert de mer vardagliga kontakter som ett lokalt samarbete i form av mer eller mindre informell seminarieverksamhet innebär. Samarbetet har resulterat i artiklar, föredragsserier och temanummer av *Historisk tidskrift* och *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.

I historia och ekonomisk historia tycker jag mig ha sett en växande öppenhet och intresse för vad den nya kunskapen om könsrelationerna kan ge forskningen. Det finns grupperingar av forskare och doktorander i dessa ämnen. Teman för forskningen är i dag fortfarande särskilt arbetsfördelning och teknisk förändring men också arv, ägande och släkt som könssystem. Politisk och facklig organi-

sering och i viss mån välfärdsstaten undersöks med avseende på könsdimensionen. Men det återstår mycket att utforska just när det gäller välfärdsstaten historiskt. Däremot finns det statsvetare som arbetar med det forskningsområdet. Likaså återstår till stor del att undersöka den offentliga sektorns yrken historiskt. Och det är arbetsområden som byggts upp främst av kvinnors arbete.

Men inte heller i tidigare gjorda studier av mansdominerade arbetsplatser har manligheten problematiserats. När det gäller arbetarkultur och de symboliska laddningar, som använts i syfte att ena arbetarrörelsen, att definiera arbetarklassen utifrån en manlig norm och att könspräglade yrken – så är det mesta ännu ogjort. Manskultur och kvinnokultur är begrepp som kan bidra till att förklara mobilisering, organisering och utfall vid konflikter. Könsrelationerna ingriper i relationen arbete-kapital. När det gäller andra skiktets försörjningssätt, t ex småborgerligheten, finns en del undersökningar. Men könsrelationerna återstår i stor utsträckning att utforska när det gäller det svenska bondesamhället och de flesta förändringsprocesser i samband med industrialiseringen. Sexualitet och familjebildning är faktiskt också områden, som återstår att utforska när det gäller könsrelationerna. Det finns en framstående demokratisk och familjehistorisk forsknings-tradition i Sverige, men först på senare år har man börjat intressera sig för att sätta den i samband med förändringar i könsarbetsdelningen.

För litteraturvetarna verkar det gemensamma arbetet med en nordisk kvinnolitteraturhistoria ha skapat ett nätverk av stor betydelse för ämnets teoriutveckling.

Sociologiämnet som internationellt varit rikhaltigt med avseende på studier om könsrelationer och som i Sverige tidigt var representerat med kända forskare, har inte låtit tala om sig så mycket på senare år. Samtidigt som nätverk och miljöer tycks ha haft en viktig roll för historia/ekonomisk historia och litteraturvetenskap, tycks avsaknaden av dem ha en negativ effekt för ämnen som sociologi, där det finns enskilda, mycket aktiva forskare men knappast någon bred rekryteringsbas eller mer kollektiv forskningseffekt och

teoretisk debatt. Men det kan ändra sig under de närmaste åren, när allt fler avhandlingar har börjat komma. Tonviken i hittills publicerade undersökningar ligger på olika aspekter av arbete, särskilt mekanismerna bakom kvinnors marginalisering på arbetsmarknaden och enskilda arbetsplatser. För närvarande pågår också forskning om ungdomsrörelser och ungdomskultur. En samlad miljö finns utanför universitetet vid Arbetslivscentrum, där en rad sociologer arbetar med könsproblematiken och publicerar sig regelbundet.

Att gå på två ben: autonomi och integration

Det nationella och internationella samarbetet är särskilt viktigt, eftersom vi är förhållandevis få och utspridda på glesa miljöer. Det var ett av skälen till att vi sammanslöt oss i Forumorganisationerna. Man kan säga att både denna särorganisering och vårt tvärvetenskapliga arbete (särskilt inom varje universitet) framtvingats av att vi är så få och spridda på ämnen. Men det har visat sig vara mycket fruktbart.

Därför är också frågan om forskningsfältets organisering betydelsefull. Den hänger ihop med forskningsområdets karaktär. Hur bibehåller vi en separat tvärvetenskaplig organisering för utvecklingen av helhetsteorin utan att marginaliseras? Och hur integrerar vi könsteorin i ämnena utan att underordnas?

Under året har dessa frågor diskuterats inom och utanför Fora inför nästa forskningsproposition.⁸ Vi har enats om den dubbla strategin, dvs att så att säga gå på två ben: både särorganisering och integration.

Det behövs förutsättningar dels för en helhetsdiskussion med vetenskapsteoretiska implikationer tillsammans med forskare från andra ämnen, dels för en ämnesmässig fördjupning tillsammans med andra som arbetar med likartade problemställningar. Forumenheterna behöver basresurser för administration, undervisning och forskning. Vi föreslår samtidigt att en forskarassistenttjänst inrättas vid varje fakultet och forskar- och doktorandtjänster vid alla forskningsråd,

även de naturvetenskapliga och medicinska forskarråden samt Styrelsen för teknisk utveckling.

Vad Fora behöver är en garanti för vetenskaplig kompetens i sin verksamhet i form av en forskartjänst och resurser för att »köpa in» folk antingen via projekt eller tjänster vid fakulteter/institutioner för att skapa en miljö för den helhetsteoretiska eller vetenskapsteoretiska utvecklingen. Det kunde vara svenska, nordiska eller utländska forskare. På så sätt skulle man kunna skapa temporära miljöer och nätverk till exempel kring vissa projekt, problem eller ämnen. Att även förlägga tjänster till institutionerna är ett sätt att tvinga fram integrationen.

Vi menar att för att Fora ska kunna fungera som goda forskningsmiljöer måste där förutom Foras egna tjänster (en forskarassistent och en doktorand) finnas lokaler för sammanlagt sex personer. Färre kan man inte vara om det ska vara en fungerande forskarmiljö. Fora bör därför få lösa medel att »köpa in» folk för, antingen dessa har tjänster vid sina institutioner eller projektanslag eller behöver ta ledigt från ett arbete utanför universitetet.

Kunskapsutvecklingen som bas

Det är också den helhetsteoretiska (eller tvärvetenskapliga) diskussionen, som kan ligga till grund för kurser med genomgående problemorienterad uppläggning, där olika problemområden diskuteras från olika ämnens utgångspunkter och med olika teoretiska infallsvinklar. En sådan kursuppläggning kräver en integrerad syn på kursens syfte och idé – vilket naturligtvis inte är samma sak som att det krävs ett enda förhärskande perspektiv – tvärtom. Kurserna måste avspegla den nyansering och historisering, den pluralism som utvecklas inom ämnet. De kurser som ges har en mycket stark efterfrågan. Ett problem är att det ännu inte finns ett totalt utbud av kurser på olika nivåer. Det leder till att de kurser som ges oavsett nivå får ta emot både nybörjare inom fältet, fortsättare och forskare som kanske arbetat i många år med problematiken. Det behövs alltså resurser att bygga ut kursutbudet. Men det kräver i sin

tur ett omfattande kursutvecklingsarbete, där det tvärvetenskapliga samarbetet är grunden.

Vidare efterfrågar linjeutbildningarna och specialutbildningar som Vårdhögskolan, skräddarsydda moment som komplement till sina kurser. Och även från skolor och organisationer, arbetsplatser och enskilda utanför universitetet kommer önskemål om kurser och enstaka temadagar, föreläsningar m m. Vid Kvinnovetenskapligt forum i Umeå exempelvis har vi också fått begäran om att anordna kurser i Luleå, Piteå och Kramfors, delta i universitetsveckor i Norrbotten osv. Det är också genom kurserna vi kan påverka till exempel blivande lärare, så att de får de insikter om könsrelationerna som de avkrävs enligt läroplanerna men som inte får i sin utbildning. Den snabba teoriutvecklingen kräver att lärarna har nära kontakt med forskningen. Utan att ha kunskapsutvecklingen som bas förlorar enligt min mening Fora sitt existensberättigande. Det är som mötesplats för helhetsteoretisk och vetenskapsteoretisk diskussion och som bas för kurser med lärare från många olika ämnen som Fora främst behövs. Den omedelbara kontakten med pågående forskning är också nödvändig för den informationsverksamhet som bedrivs.

Foras uppgift som mötesplats för personligt stöd och erfarenhetsutbyte kvarstår. Men jag tror att den uppgiften var viktigare för några år sedan, då oförståelsen och motståndet var större ute på institutionerna, även om det varierar mycket fortfarande. Man kanske kunde uttrycka det som att det tidigare var lättare och mer nödvändigt att stödja varandra mer i allmänhet som kvinnor på en mansdominerad arbetsplats, medan utvecklingen i dag gör att det bästa stödet ges i form av uppriktiga och initierade vetenskapliga diskussioner.

Det är också så att ju mer informerat det övriga forskarsamhället blir beträffande vår forskning, desto lättare blir integrationen av vår doxa och desto farligare blir det att driva sårlosningar. Det blir mycket lätt detsamma som marginaliseringar av både ämne och personer. För det finns en stark konkurrens på universitetet, inte minst nu när den stora generationen som föddes på 1940-talet och

kom till universiteten under 1960-talet kämpar om de få positioner som finns.

I dagens läge tycker jag därför inte att vi bör förespråka att det inrättas ett vetenskapligt råd i stil med vad man hade i Norge under en period, NAVFs kvinnoforskningssekretariat. Jag tror att vi nu passerat den fas då ett sådant var viktigt och som i Sverige karaktäriserades av att forskningsområden och riksdagen inledde de särskilda satsningar, som ännu behövs. Men kanske skulle det behövas att några ledamöter i varje forskningsråds styrelse fick i uppdrag att särskilt bevaka hur kvinnliga forskares ansökningar och ansökningar som gäller forskning om könsrelationer behandlades. Det vill säga en permanentning av den utvärdering som nyligen gjordes av Riksbankens jubileumsfond och Jämfo.

Ämnesmässig teoriutveckling

När det gäller de två teoriskapande utvecklingslinjerna tror jag att den *ämnesmässiga* utvecklingen måste prioriteras just nu. Helhetsteorin och vetenskapsteorin kan inte utvecklas längre utan mer utvecklade ämnesmässiga teorier och metoder. För att främja dem krävs i sin tur nätverk och miljöer. HSFRs modell med forskartjänster har visat sig kunna skapa sådana, men borde kanske i fortsättningen knytas hårdare till seminarieidén, t ex med större öronmärkta anslag till seminarier eller annan form av formaliserat samarbete.

För Forum-enheterna är problemet det motsatta: där finns en informell miljö men på sina håll riskerar Forum att bli en administrativ knutpunkt utan resurser eller organisatoriska möjligheter att knyta de lokala forskarna till sig. Detta är förödande i det långa loppet. Forskningsanknytningen är en förutsättning för Foras uppgift. För att utveckla kurser, informera om forskningsfronten, utveckla det tvärvetenskapliga samarbetet, organisera projekt och seminarier samt behålla och utveckla forskningssamarbetet i form av ett aktivt seminarium eller projekt, behöver varje Forum åtminstone en forskartjänst. En sådan skulle också förstärka den ämnesmässiga kompetens i styrelsen, som

inte självklart finns på de orter, där fakulteterna föreslår styrelseledamöter.

Hellre än professurer behöver vi just nu alltså nätverksanslag: ett aktivt seminarium med en forskare som seminarieledare och rese- och konferensanslag som skulle främja rekryteringen och kontinuiteten samtidigt som det skulle göra det möjligt att bedriva teori- och metodutvecklingen på två ben – dvs både inom ämnena och mellan dem.

En nordisk utblick

Inför nästa forskningsproposition föreslår jag att vi försöker inrätta ett återkommande seminarium på nationell nivå, där vi kan undersöka forskningsläget i olika ämnen i syfte att sätta ihop ett forskningsprogram.

I våra grannländer finns som framgått också en stark utveckling av denna forskningsinriktning. Vi har haft samarbete över gränserna och det finns både forskningsprojekt, seminarier, konferenser och samarbete om litteraturhistorier och historieböcker. Varken i Danmark, Norge eller Finland finns någon motsvarighet till de Fora, som i Sverige vuxit fram vid universitet och högskolor. Delvis tycks man ha kompenserat för dessa genom centrala satsningar, vilka emellertid fått en annan utformning och ger andra förutsättningar än i Sverige.

På vilka sätt har man i det övriga Norden sökt stödja kvinnoforskningen?

I *Danmark* antog Folketinget 1985 en handlingsplan för tre år, som utarbetades under Undervisningsministeriet i samarbete med Planlægningsrådet for forskningen (PRF) och Ministeriet for kulturelle anliggender.⁹ Man anslog 9 miljoner dkr till PRF och forskningsråden för att stärka kvinnoforskningen och förmedla dess resultat. Verksamheten har förlängts med ännu en treårsperiod fram till den 1 maj 1992. Till grund för arbetet ligger följande definition av kvinnoforskning:

»Med kvinnoforskning förstås här en typ av forskning, som har till syfte att tematisera könsskillnaden genom att belysa, förstå och förklara kvinnors situation på ett vetenskapligt sätt.»

PRF inrättade en styrningsgrupp för kvin-

noforskning, där alla forskningsråd var representerade. Gruppen förvaltar anslaget i enlighet med respektive forskningsråds principer. För att leda det dagliga arbetet (kontakter med forskare och forskningsmiljöer, ordna konferenser, seminarier, inbjuda gästföreläsare, utge nyhetsbrev osv) är två koordinatörer anställda på halvtid. De är aktiva kvinnoforskare med erfarenhet av administrativt arbete.

Handlingsplanen omfattar fyra punkter. Åtta lektorat inrättades i humaniora och samhällsvetenskap och fördelades på universiteten i Köpenhamn, Århus, Odense, Roskilde och Ålborg samt Danmarks lärarhögskola. Vidare gick det mesta av de 9 miljonerna till forskning, medan en mindre del användes till koordinering och förmedling. En långsiktig plan finns för att upprätta en permanent informations-, dokumentations-, registrerings- och arkivtjänst inom kvinnoforskning, där man använt sig av existerande enheter som Kvinno i Köpenhamn och Kvindehistorisk samling i Århus. Dessa enheter har fått resurser och blivit permanentade. Slutligen finns en plan för utvärdering av satsningen 1992. Man hoppas att den ska leda till att kvinnoforskningen blir integrerad som en naturlig del av forskningsmiljöerna inom alla delar av forskningen.

I Finland har kvinnoforskningen inte lika lång tradition som i det övriga Norden, något som även gäller feminismen som samhällsrörelse. Sedan 1981 avsätter Finlands akademi egna medel till kvinnoforskning. Anslagen går till humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsprojekt. Hösten 1987 öronmärkte det samhällsvetenskapliga forskningsrådet en forskartjänst till kvinnoforskning och handledning. (Till denna handledare anmälde sig ett 80-tal intresserade doktorander!) Finlands akademi finansierar också samarbetsgrupper och tvärvetenskapliga tematiska nätverk i kvinnoforskning. Vid Åbo akademi finns sedan 1986 ett Institut för kvinnoforskning, som bedriver forskning och undervisning. Där finns fyra projekt. Institutet ska utvecklas till nationellt dokumentationscentrum. Vid en rad universitet finns föreningar för kvinnliga forskare, som arrangerar seminarier och möten. Deras syfte

är att förbättra kvinnliga forskares ställning, samarbetet mellan dem och att främja kvinnoforskning. En kvinnovetenskaplig tidskrift (*Naistutkimus*) har just grundats (1988).

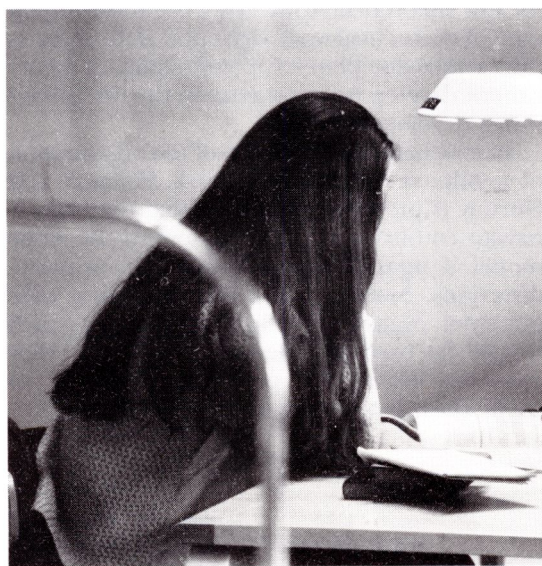
I Norge håller man just på att utvärdera den avancerade satsning, som tidigare gjordes genom att ett särskilt kvinnoforskningssekretariat arbetade vid Norsk Almenviten-skapelig Forskningsråd (NAVF).¹⁰ NAVF presenterade i höstas två grundläggande forskningsprogram för forskningen om könsrelationerna, ett för humaniora, ett för samhällsvetenskaperna. Avsikten bakom dem är att avsätta medel till en särskild satsning på ett »program för grundläggande kvinnoforskning». Programmen ska gälla för femårsperioden 1989-1993. De syftar till att: 1) säkra rekrytering och långsiktig kompetensuppbyggnad; 2) säkra grundforskning, i synnerhet utvecklingen av de enskilda disciplinernas teorier och metoder; 3) bevara och vidareutveckla forskningssamarbetet med forskare i andra länder.

Detta ska även där ske genom en dubbel strategi: å ena sidan utprövning och vidareutveckling av de enskilda ämnens teorier och metoder, å andra sidan det tvärvetenskapliga arbetet med kvinnoforskning och vidareutvecklingen av övergripande teoretiska referensramar. För att göra det ska man sörja för rekrytering på olika nivåer och stärka den kompetens som redan finns hos erfarna forskare. Man ska också vidarutveckla samarbetet mellan forskare inom ämnena och mellan ämnena. Det ska ske dels i anslutning till de etablerade forskningsmiljöerna, dels de nyupprättade kvinnoforskningscentra, så att dessa kan bli stabila institutionaliserade miljöer. Det är också viktigt att etablera och bevara goda kontakter med utländska miljöer både i Norden och övriga världen. Särskilt planeras tjänster, doktorandstöd, teoriseminarier och internationellt samarbete. NAVFs styrelse har preliminärt föreslagit en rambudget på 4 miljoner nkr per år, varav under 1989 2,7 miljoner anslås till samhällsvetenskap och 1,3 miljoner till humaniora. Under detta år ska 3/4 användas till rekrytering på olika nivåer. En rad olika stödformer föreslås, t ex tremånaders- eller halvterminsstipendier som »förprojektmedel», treåriga utbild-

ningsbidrag och treåriga stipendier för disputerade forskare, som förutsätts arbeta i anknytning till aktiva kvinnoforskningsmiljöer.

Den norska forskningen har på flera sätt setts som föregångare under 1980-talet, särskilt kanske inom socialpsykologiska områden. Den gynnades av det paraplyprojekt som tidigt organiserades som ram kring många olika delfprojekt. Resultaten har publicerats i den bokserie som Universitetsforlaget gav ut, vilket hade stor betydelse för att de kunde bli kända och komma till användning. Norge har i det avseendet haft en centraliserad kvinnoforskning i motsats till Sverige, där den växte fram dels underifrån som en gren av kvinnorörelsen, dels stötts uppifrån av periodiska satsningar.

Mycket av norsk kvinnoforskning bedrivs vid distriktshögskolorna ute i landet. De senaste åren har man i Norge grundat kvinnovetenskapliga centra, dvs sådana som våra Fora utvecklats till under senare år. Från olika traditioner närmar vi oss samma lösning: den dubbla strategin.

Stockholms Universitetsbibliotek. Foto: Per Bergström.

NOTER

- 1 Artikelns synpunkter och förslag har vuxit fram genom de senaste årens diskussioner och planeringsarbete i den forskningsmiljö, där jag befinner mig. Jag vill tacka alla som varit med i diskussionerna både inom och utom Fora. Vår syn på områdets utveckling och behov är i princip enhetlig och gemensam, även om jag naturligtvis svarar själv för enskildheterna här. Ett särskilt stort tack till min vän och kollega Gunilla Domellöf, som varit en ständig samtalspartner i detta arbete.
- 2 Samma linjer kan iakttas i Norge. Jfr Program for grunnleggende, humanistisk kvinneforskning från Rådet for humanistisk forskning respektive från Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning, NAVF 1988.
- 3 Kvinnoforskarnas – och de kvinnliga forskarnas – situation illustreras av att när man utlyste en halv adjunktjänst vid Forum i Göteborg ansökte åtta personer, varav fyra disputerade.
- 4 Inom ett ämne påpekades att det ännu inte fanns någon docentkompetent forskare inom dess feministiska forskningsfält i Sverige. Den slutligen förordnade forskaren fick kritik för att inte ha beaktat jämställdhetsaspekten i sin tidigare forskning trots att denna varit av uppenbar betydelse för den generella analysen. Hon ansågs emellertid mer kompetent än t ex en annan sökande, vars avhandling bedömdes som ett pionjärbete men sades inte anknyta till etablerad forskartradition i ämnet och dessutom förete spår av bristfällig handledning.
- 5 T ex Övergaard Gunilla, *Detta är inte en institution för kvinnoforskning*. Kvinnoforskningsseminariets skriftserie nr 1, Umeå universitet 1986.
- 6 Skocpol Theda, An »Uppity Generation» and the Revitalization of Macroscopic Sociology: Reflections at Mid-Career by a Woman from the Sixties. *Theory and Society*, Vol 17/5, 1988/89, s 627-645. Anita Göranssons översättning.
- 7 Skocpol 1988/89.
- 8 Se närmare Anita Dahlberg och Astrid Schyttler, »Kvinnoforskningens framtid» i detta nummers krönikedel.
- 9 Informationen om Danmark och Finland har jag hämtat från Bilaga 5 i den pågående utvärderingen av NAVFs kvinnoforskningssekretariats verksamhet. Beträffande Norge se not 1.

- 10 Svensk representant i utvärderingsarbetet är sociologen Johanna Esseveld i Lund, som jag tackar för information om de nordiska länderna.

SUMMARY

The Field, the Strategies, and the Future

There are two types of theoretical developments in gender research today. One is the cross-disciplinary synthesizing type of gender theory, which includes both a philosophical, epistemological level, and a historical or societal macro-level. The other is the development of gender theories within different disciplines. It has become evident to a growing number of scholars lately that gender analysis opens up exciting new possibilities in research.

In Sweden, the field of gender research has been organized through initiatives both from the feminist grassroots and from the state. The Forum organizations were created toward the end of the 1970's at all universities. Their aim is to support women scholars and to support women's studies research. During the 1980's these organizations have become integrated into the university system as separate institutions financed by the state and by the local universities. Also in 1980 *Kvinnovetenskaplig tidskrift* was published as the first journal for gender research in the Scandinavian region. The research councils have made efforts to support gender research by granting money, arranging seminars and conferences, and not least by financing 6-year positions in gender research.

AG analyzes the assessments made of 42 applicants in connection with the appointments to five such positions in different disciplines in the mid-80's. How did the establishment in different research fields look at the rising new field of gender research? Is it a field in its own right, or is it a sub-field to another discipline? Does it – in the words of Pierre Bourdieu – have a doxa of its own? It turned out that most of the experts had trouble defining »equality research», which is the official term in Sweden. They also seemed unfamiliar with the theoretical development in gender research – with a few exceptions.

The assessments showed that there was much confusion and ignorance as to what constitutes gender research, even as late as 1985. But the

situation is changing fast, mainly due to the growing number of dissertations that have been published during the last few years and there are many more on their way. But there are great variations. It seems that the disciplines where scholars have created networks – be they formal or informal – are having more success developing gender theory and methodology in their discipline. This is particularly the case in history, economic history, and literature.

There has been much discussion during the past year as to how the field should be organized. What are the immediate needs? We have united behind the strategy of »walking on two legs», that is, the classical feminist movement parole of both autonomy and integration.

We need our own separate departments for the development of cross-disciplinary epistemological and historical level theory, for discussion and mutual support. But we also need to integrate gender analysis into every discipline. How do we achieve autonomy without being marginalized and integrated without being subordinated?

The development of knowledge must be the basis for research, courses, and information in the field. We need research positions at the Forum Institutes and at the ordinary institutions or departments. We need resources for the development of courses at all levels, and permanent control of the distribution of grants from the research councils.

It seems that the model of networks is very well suited for the development of our field and for our theoretical work. Also, the most urgent type of theoretical work right now is the work in the various disciplines. Cross-disciplinary theory cannot develop unless theory in the disciplines is first developed further.

In conclusion, an overview of the organization of gender research in Denmark, Finland, and Norway is presented. It seems that the Scandinavian countries are moving toward the same model of organization, although from opposite directions. Sweden has a unique nation-wide grassroot organization in the Forums, which should be used and developed. In the other countries efforts are presently underway to create these kind of active research centers.

Anita Göransson
Institutionen för ekonomisk historia
Umeå universitet
901 87 Umeå